

БІБЛІОТЕКА ВАСИЛЯ НІМЧУКА ЯК СВДЧЕННЯ НАУКОВИХ ТА ЛІТЕРАТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ЗАЦІКАВЛЕНЬ ВЧЕНОГО

Аріадна БРОВДІ,

завідувачка сектора Наукової бібліотеки

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID: 0000-0003-2479-010X

Анотація. У статті висвітлено роль і місце книжкової колекції видатного філолога, професора Василя Німчука у фондах Наукової бібліотеки УжНУ. Проаналізовано склад фонду бібліотеки В. Німчука та його взаємозв'язок із науковими та літературно-історичними зацікавленнями вченого.

Ключові слова: *Наукова бібліотека УжНУ, Василь Німчук, бібліотека Василя Німчука, приватна книжкова колекція, наукові дослідження, літературно-історичні зацікавлення, бібліофіл.*

Книжкові колекції науковців, що були приєднані до фондів Наукової бібліотеки УжНУ, відіграють значну роль у наповненні та змістовому розширенні бібліотечних ресурсів. До університетської книгозбірні уже увійшли колекції таких діячів науки і культури, як Іван Сенько, Володимир Задорожний, Володимир Фединишинець, Олена Рудловчак. Нещодавно бібліотека УжНУ також отримала в дар приватну колекцію та архів академіка Василя Німчука.

Василь Васильович Німчук – український мовознавець, доктор

філологічних наук, професор, завідувач відділу історії та граматики Інституту української мови Національної академії наук України, член-кореспондент НАН України [1]. Це людина, ім'я якої вже золотими літерами вписано в історію українського мовознавства, лінгвіст, якому немає рівних на теренах України і навіть Європи [2].

Василь Німчук народився 6 липня 1933 року в селі Довге Іршавського району Закарпатської області. У 1955 році закінчив філологічний факультет Ужгородського університету. Вже у 1963 році Василь Васильович захистив кандидатську дисертацію «Словотвір іменних частин мови в закарпатських верхньонадборжавських говірках», а в 1981 році – докторську дисертацію «Староукраїнська лексикографія». З 1998 до 2008 року працює директором в Інституті української мови НАН України. Серед наукового доробку Василя Німчука – понад 500 наукових праць [3].

Вивчав проблеми слов'янського та українського глото- та діалектогенезу, українсько-південно-слов'янських мовних паралелей, слов'янської ономастики, найархаїчніших станів української лексичної системи; старосло-в'янської мови східно-слов'янської редакції; заклав основи діахронічної лінгвогеографії та картографування. Розробив проєкт багатотомної «Історії української мови», автор окремих розділів у томах «Морфологія» (1978), «Синтаксис», «Лексика і фразеологія» (обидва – 1983; усі – Київ). Уклав «Хрестоматію з історії української мови Х–ХІІІ ст.» (2015) – найповніше хрестоматійне зібрання текстів (60 пам'яток), що вичерпно окреслює джерельну базу українських історико-мовних студій цього періоду. Розробив «Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковно-слов'янською української редакції (проєкт)» (Київ, 1995), де сформульовано теоретично-методологічні засади українського лінгвістичного едиційного джерелознавства. Підготував до видання низку джерел української писемності, серед них – «Лексикон словенороський» П. Беринди (1961), «Лексис» Л. Зизанія (1964), «Словник української мови» П. Білецького-Носенка (1966), «Лексикон латинський» Є. Славинецького та «Лексикон словено-латинський» Є. Славинецького й А. Корецького-Сатановського (1973), «Буквар Івана Федорова 1574 р.» (1975), «Грамматика» М. Смотрицького (1979), «Грамматика словенська» Л. Зизанія (1980), трактат «О осмихъ частехъ слова» (1988; усі – Київ). Вивчав мову українських пам'яток найдавнішого писемного періоду, довів їхнє українське походження: Добрилове Євангеліє (1164), Євсевіє Євангеліє (1283), Київський Псалтир (1397), «Слово о пол-

ку Ігоревім», Бучацьке Євангеліє (XII–XIII ст.), Четья Мінея (1489) та ін. Оpubлікував і дослідив одну з найдавніших глаголичних пам'яток старослов'янської мови 2-ої пол. X ст. – «Київські глаголичні листки» (Київ, 1983), спростував припущення про те, що це фальсифікат-палімпсест, створений чеським філологом В. Ганкою в XIX ст. Низку праць присвятив історії формування та розвитку українського правопису: «Проблеми українського правопису XX–початку XXI ст.» (Київ, 2002), «Історія українського правопису: XVI–XX ст. Хрестоматія» (Київ, 2004). Організатор правописної реформи, активний учасник правописної дискусії; очолив створення проекту «Українського правопису» (1999). Автор низки статей в ЕСУ, енциклопедії «Українська мова» [4].

23 травня 2022 року відбулось офіційне відкриття Бібліотеки В. Німчука. Видатний мовознавець заповів приватну бібліотеку Ужгородському національному університету. Завдяки родині професора Василя Німчука унікальна колекція поповнила фонд університетської книгозбірні [5].

Бібліотеку та архівні матеріали Василя Німчука 8 квітня 2021 року привезли до Ужгородського національного університету. Матеріали професора зберігатимуть як одне ціле під назвою «Бібліотека академіка Василя Німчука» на філологічному факультеті. Книгозбірню привезла до УжНУ представниця родини Німчуків – Мирослава Мезіна [6].

Працівники Наукової бібліотеки УжНУ провели наполегливу й кропітку роботу з опрацювання цінної колекції, маючи на меті розкрити і репрезентувати фонд бібліотеки для широкого кола науковців та студентів.

Усе своє довге і плідне життя Василь Васильович Німчук збирав книги, що допомагали йому і в науково-дослідницькій праці, і слугували втіхою для душі. Будучи справжнім бібліофілом, професор Німчук залишив по собі безцінний скарб, книжкова колекція науковця налічує майже 5000 примірників. В його приватній книжковій колекції зібрано чимало старовинних та рідкісних видань, що являють собою бібліографічну рідкість.

Приватна книжкова колекція – сукупність документів (книг та рукописів), об'єднаних за певною смисловою ознакою, що належать одній або групі осіб та мають певну культурну цінність і суспільну значимість. Як правило, такі колекції рано чи пізно стають надбанням людства, впливаючись у фонди публічних бібліотек. Для визначення особливого ставлення людини до книги, яке переходить у пристрасть

до колекціонування, загальноживаним є поняття «бібліофілість», що означає любов до книги як твору мистецтва та до історичного документа, пам'ятки старовини, культурної цінності. Бібліофілість відіграє важливе значення у житті суспільства. Людство завжди буде мати потребу у найбільш повному виявленні, описі та вивченні всієї сукупності книжкових пам'яток культури. На думку М. Куфаєва, створюючи книжкову колекцію, власник ставить до книги як до продукту духовної та матеріальної культури і колекціонує книги виключно з культурною метою. Завдяки бібліофіліству книга протягом багатьох століть є духовним багатством та атрибутом культури [7].

На основі в першу чергу наукових, а також літературно-історичних зацікавлень професора складається й бібліотека В. В. Німчука. Загалом книжкова колекція науковця налічує 4915 примірників, із них 4032 – книги, решту складають брошури, журнали, автореферати дисертацій, компакт-диски та дисертації. Тематика книжкової колекції професора є різноманітною. Найвагомішу частину її, понад 3000 примірників, складає мовознавча література, яку він збирав і використовував у своїх дослідженнях протягом усього життя. Представлена вона багатьма мовами: слов'янськими – насамперед українською (1266), російською (1012), білоруською (89), польською (162), чеською (70), словацькою (43), болгарською (50), старослов'янською (32), русинською (27), сербською (19), словенською (30), а також німецькою (52), румунською (22) та іншими.

Також значною кількістю примірників (388) представлена літературознавча галузь: книги з теорії літератури, історії української та зарубіжної літератури, художня українська та зарубіжна література. Окремо можна виділити літературу, присвячену «Слову о полку Ігоревім» (69), яку професор Німчук досліджував з точки зору мовознавства, вивчаючи мову найдавніших писемних українських пам'яток.

Література історичного змісту (548 примірників) здебільшого висвітлює історію України, історію європейських країн та історію Закарпаття, серед яких привертають увагу книги початку XX століття (Пачовській Василь. Історія Подкарпатської Русі. Часть I. Ужгород : Книгопечатня Акціонерного Товариства «Унію», 1920; Русини а Москалі: збірка статей і оповідань. (З образками). Ч. 4. Чернівці : З друкарні тов. «Руска Рада» під зарядом Івана Захарка, 1911).

Решту фонду за тематикою складають: література релігієзнавчого змісту (166 примірників), бібліографічні покажчики (122 примірники),

література з суспільних наук (153) та інші.

Бібліотека містить значну кількість старих та рідкісних видань, які являють собою бібліографічну рідкість. Привертають увагу, насамперед, книги XIX–початку XX століття: «Грамматика языка славянского по древнему наречию» Йосефа Добровського, видана у Санктпетербурзі (1834), «Ilirsko-nemacki i nemacko-ilirski bukoslownik na korist Nemacah i Ilirah...» (Beccs, 1839), Miklosich Franz «Vergleichende Wortbildungslehre des Slavischen» (Відень, 1876), «Грамматика старославянского языка» А. Лескина (Москва, 1890), «Малоруська (русиньська) граматика» А. Волошина, видана в Ужгороді угорською мовою (1907).

Частину бібліотеки професора складають його власні наукові праці або книги, видані під його редакцією, які здебільшого присвячені питанням історії української мови (Німчук В. Українська четья 1489 року: польський текст (2015); Німчук В. В. Проблеми українського правопису XX–початку XXI ст. (2002); українській діалектології (Німчук В.В. Назви риб говірок Закарпатської області: Ч. 1. Назви риб – 800 (1967); текстам релігійного змісту («Добрилове Євангеліє» 1164 року / відп. ред. В. В. Німчук (2012); Німчук В. Український «Отче наш»: хрестоматія перекладів (2013).

Значну частку літературної колекції Василя Німчука складають подаровані книги. Автори цих книг вважали за честь подарувати професору примірник своєї роботи, супроводжували свої дарунки відповідними авторськими написами, повними теплих слів та глибокої поваги до нього.

Василь Васильович Німчук – зразок чесного, самовідданого, жертвовного служіння своєму народові. Це трудівник із когорти найдостойніших, найнеперевершених, найшановніших в Україні. Осмислюючи його здобутки і їх значення для українського мовознавства і славістики, для філологічної освіти і розвитку всієї нашої культурної сфери, – не можемо не висловити свого захоплення, що в цьому світі видатних досягнень він представляв, представляє і завжди представлятиме й Закарпаття, свою alma mater – Ужгородський університет [8].

Люди, що знали професора Німчука особисто, характеризують його як людину з надзвичайно високою позитивною енергетикою. Частину цієї енергетики увібрала і його книжкова колекція. Унікальні книги, що складають бібліотеку професора, створюють неповторну атмосферу любові та поваги до книги.

Бібліотечна колекція В. Німчука являє собою відображення його наукових та літературних інтересів. Через особові фонди розкривається коло його мовознавчої професійної діяльності, характеризується глибина та багатогранність знань професора у багатьох галузях науки і культури.

Бібліотека Василя Німчука відкриває широкий простір для дослідження сучасними науковцями та студентами українського та слов'янського мовознавства, української культури, літератури, фольклорних традицій, зв'язків з іншими культурами. Сучасні та майбутні дослідники мають змогу користуватись накопиченими в колекції матеріалами, науковими виданнями та першоджерелами, відкриваючи нові напрямки наукового пошуку.

Література:

1. Німчук Василь Васильович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D1%96%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
2. Історія українського мовознавства : матеріали до лекцій для магістрантів напряму 8.035-Філологія / уклад. Н. Ф. Вежинович. Ужгород : ПП Данило С. І., 2022. 115 с.
3. Василь Німчук – мовознавець зі світовим іменем ; Наукова бібліотека Ужгородського національного університету. URL: <https://www.facebook.com/268066603662000/posts/561093761025948/>
4. Пуряєва Н. В. Німчук Василь Васильович. Енциклопедія Сучасної України / голов. редкол. : Дзюба І. М., Жуковський А. І., Железняк М. та ін. ; Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. Київ, 2021. Т. 23: «Нг»–«Ня». 832 с.
5. Фельцан Г. На філологічному факультеті УжНУ відкрили Бібліотеку Василя Німчука. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/na-filologichnomu-fakulteti-uzhnu-vidkrili-biblioteku-v-nimchuka.htm>
6. Петруньо К. В УжНУ з'явилася «Бібліотека академіка Василя Німчука». URL: <https://suspilne.media/120983-v-uznu-zavilasa-biblioteka-akademika-vasila-nimcuka/>
7. Лісова І. В. «Приватна книжкова колекція»: теоретичні підходи до визначення поняття. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2012. Вип. 18, Т. II. URL: <http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/>

---

irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Uk_msshr_2012_18(2)_58.pdf

8. Галас Б. Vivat Academia! Vivat noster Professor! : до 80-річчя від дня народження В. В. Німчука. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. 2013. Вип. 18. С. 141–146.

VASYL NIMCHUK'S LIBRARY AS EVIDENCE OF THE SCIENTIST'S SCIENTIFIC AND LITERARY-HISTORICAL INTERESTS

Ariadna BROVDI,

Head of the Department Scientific Library
of Uzhgorod National University
ORCID: 0000-0003-2479-010X

Annotation. The article highlights the role and place of the book collection of the outstanding philologist Professor Vasyl Nimchuk in the funds of the UzhNU Scientific Library. The composition of the library fund of V. Nimchuk and its relationship with the scientific and literary-historical interests of the scientist are analyzed.

Key words: *library of Vasyl Nimchuk, Scientific Library of UzhNU, private book collection, scientific research, literary and historical interests, bibliophile.*